
Rèptils del vessant oriental del Montnegre i el Corredor: distribució i biòtops ocupats

Roser Campeny Valls

Museu de Mataró
Secció de Ciències Naturals

Introducció

Les primeres dades sobre la fauna de rèptils a la comarca del Maresme es troben als estudis de J.M. Salvaña (1889), que fan referència a Mataró i el seu entorn. Així mateix, diversos treballs de Maluquer (1916, 1917) i de Mertens (1925) donen informació sobre aquesta comarca. Altres treballs aporten alguna dada molt puntual i aïllada. Posteriorment, hem d'avançar fins a la dècada dels vuitanta per trobar noves aportacions en aquest camp, les quals es produeixen amb la tesi doctoral de Vives Balmaña (realitzada el 1982 i publicada el 1990). Malgrat això, les referències a la comarca són escasses. Més recentment, la publicació de l'*Atlas dels amfibis i rèptils de Catalunya i Andorra* (Llorente et al., 1995), que recopila dades pròpies i les dades subministrades per naturalistes de la comarca, subministra informació sobre la distribució geogràfica de les espècies amb un reticle UTM 10 × 10.

Aquesta comunicació aporta informació geogràfica a una escala molt més detallada (UTM 1 × 1), com també dades sobre els biòtops utilitzats per les espècies localitzades a la porció del Maresme compresa entre la riera d'Argentona i la Tordera, àmbit que es correspon quasi totalment amb els vessants orientals del Montnegre i el Corredor i la plana contiguous, que arriba fins al mar.

Mètodes

La informació utilitzada prové de les fonts següents:

- dades bibliogràfiques i exemplars existents en col·leccions diverses, les quals subministren poca informació precisa
- dades obtingudes mitjançant treball de camp, el qual s'aprofita per obtenir dades biomètriques, fenològiques i ecològiques
- dades subministrades per tercers.

Resultats

S'han localitzat 17 espècies de rèptils: tortuga de rierol (*Mauromys leprosa*), dragó comú (*Tarentola mauritanica*), dragó rosat (*Hemidactylus turcicus*), vidriol (*Anguis fragilis*), llan-gardaix ocel-lat (*Lacerta lepida*), sargantana ibèrica (*Podarcis hispanica*), sargantana roquera (*Podarcis muralis*), sargantaner gros (*Psammotromus algirus*), sargantaner petit (*Psammotromus hispanicus*), serp verda (*Malpolon monspessulanus*), serp llisa meridional (*Coronella girondica*), serp blanca (*Elaphe scalaris*), serp d'Esculapi (*Elaphe longissima*), serp d'aigua (*Natrix maura*), serp de collaret (*Natrix natrix*), escurçó pirinenc (*Vipera aspis*) i escurçó ibèric (*Vipera latasti*). Hi ha referències de la presència de la tortuga d'estany (*Emys orbicularis*), però no és segur que actualment n'hi hagi cap a la zona estudiada. Pel que fa a la serp llisa septentrional (*Coronella austriaca*), hi ha una dada força inconcreta.

Els mapes mostren la distribució de cada espècie. Els cercles indiquen les localitats del reticle UTM 1 × 2 km on s'ha trobat l'animal. Amb puntejat es mostren zones d'on ha estat citat sense que se n'hagi pogut determinar l'UTM. Com a punts de referència s'indiquen les costes de 400 i 600 m, la Tordera, la riera d'Argentona, la línia de costa i el límit de la comarca del Maresme, quasi coincidint amb la línia de carena principal del Montnegre i el Corredor.

S'aporta la llista de rèptils detectats fins ara al vessant oriental de la seralada del Montnegre i el Corredor, amb un total de disset espècies i dues més de presència dubtosa. S'indica gràficament la distribució geogràfica de cadascuna en aquest territori. Així mateix, es dona informació sobre els biòtops ocupats i la distribució altitudinal per a cada espècie.

De forma similar al que s'ha descrit en un altre lloc per als amfibis (Campery, 1996), la distribució geogràfica de les referències reflecteix un esforç de prospecció més elevat a la zona del Corredor i de la Tordera, i deficient a la part central de l'àrea estudiada i, en especial, a les cotes més altes del Montnegre. Els mapes mostren la distribució de cada espècie. Malgrat els buits d'informació, es van definir uns patrons de distribució per a cadascuna, que són els següents:

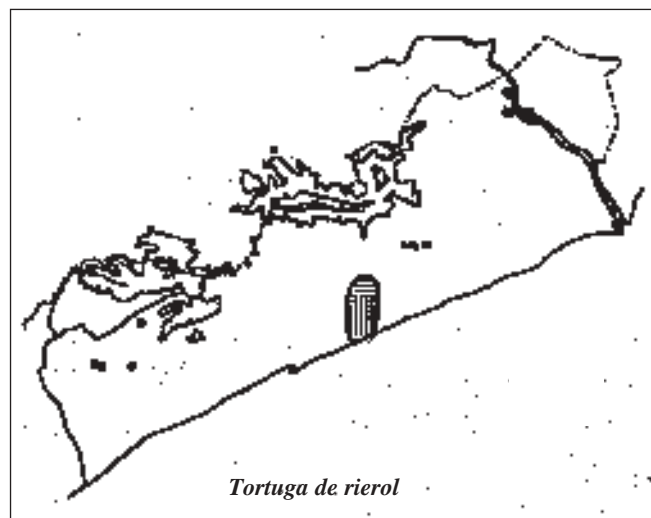
- distribució àmplia en els casos del dragó comú, el llan-gardaix ocel-lat, el sargantaner gros, la sargantana ibèrica, la serp blanca i la serp verda
- distribució àmplia, però lligada als turons, en els casos del vidriol i l'escurçó pirinenc, i lligada als punts d'aigua en els casos de la serp d'aigua i la serp de collaret
- distribucions puntuals però disperses en els casos del dragó rosat, el sargantaner petit i la colobra llisa meridional
- distribucions molt localitzades en els casos de la tortuga de rierol, la sargantana roquera, la serp d'Esculapi i l'escurçó ibèric.

Tortuga d'estany (*Emys orbicularis*)

Esmentada únicament a Tordera (San Miguel, 1975) i a Malgrat de Mar a la desembocadura de la Tordera (E. Esteve, com. pers.), totes dues sense data precisa. No hi ha cap més referència ni concreció que permeti conèixer més aspectes d'aquesta espècie a la comarca.

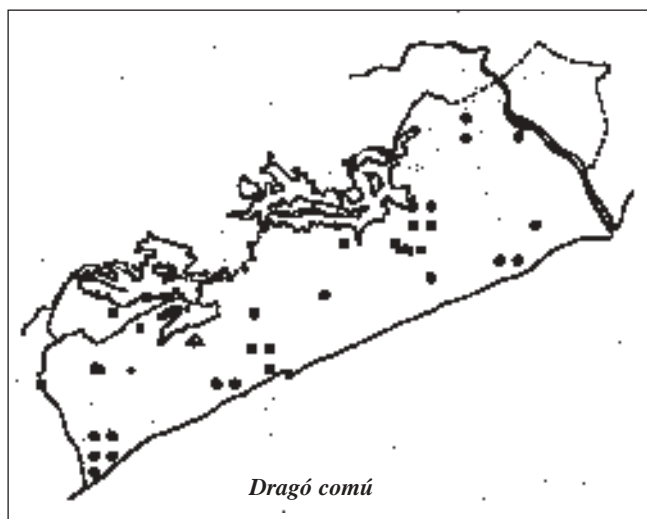
Tortuga de rierol (*Mauremys leprosa*)

Les localitats on ha estat trobada l'espècie se circumscriuen a Tordera (J. Borrell, com. pers.) i Malgrat de Mar (F. Jutglar, com. pers.) i a la riera de Sant Pol (Giménez i Carbonell, 1983). Totes les observacions sobre les quals es disposa d'informació altitudinal se situen per sota dels 40 m. L'espècie es troba en zones d'aiguamoll i estanys, amb unes quantes referències al riu.

Dragó comú (*Tarentola mauritanica*)

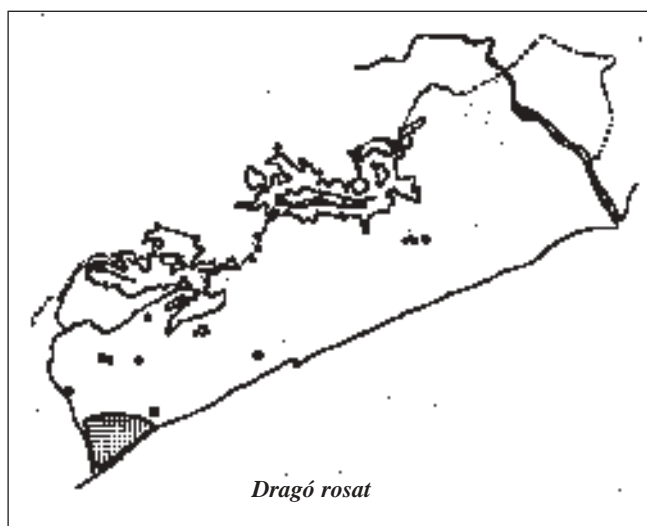
La gran majoria de referències amb informació altitudinal situen l'espècie per sota dels 100 m. Cal tenir en compte que el dragó comú mostra una afinitat elevada pels assentaments humans, i la gran majoria de pobles o altres tipus d'assentaments es troben per sota dels 100 m, de manera que augmenta la probabilitat de localitzar-lo aquí. Es pot trobar en diversos ambients, els quals tenen, generalment,

com a característica comuna el fet de ser secs i oberts i d'estar en relació amb construccions humanes. Així, es localitza molt sovint en nuclis urbans, urbanitzacions, conreus i zones ruderals; més aïlladament, es troba en brolles, pinedes, alzinars i suredes. Només en un 4% d'ocasions ha estat trobat sense cap relació amb construccions humanes.

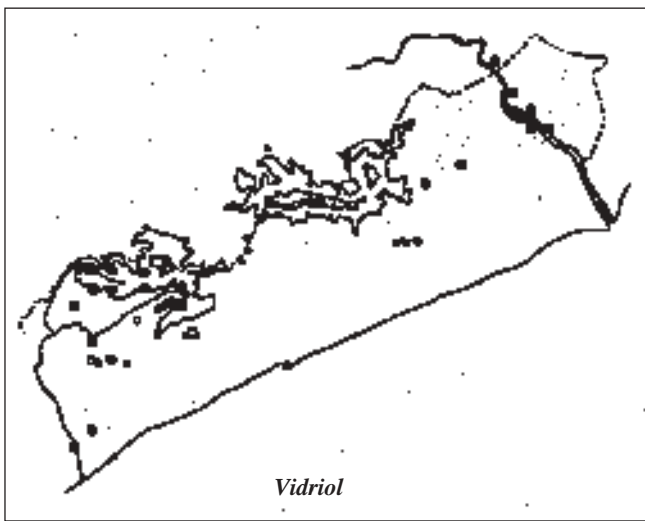
Dragó rosat (*Hemidactylus turcicus*)

Únicament ha estat trobat en quatre localitats, que es reparteixen entre els 0 i els 200 m. Corresponen a la meitat SW de l'àrea estudiada. Ha estat observat en relació amb assentaments humans (nuclis urbans i construccions aïllades) i en un prat de gramínies.

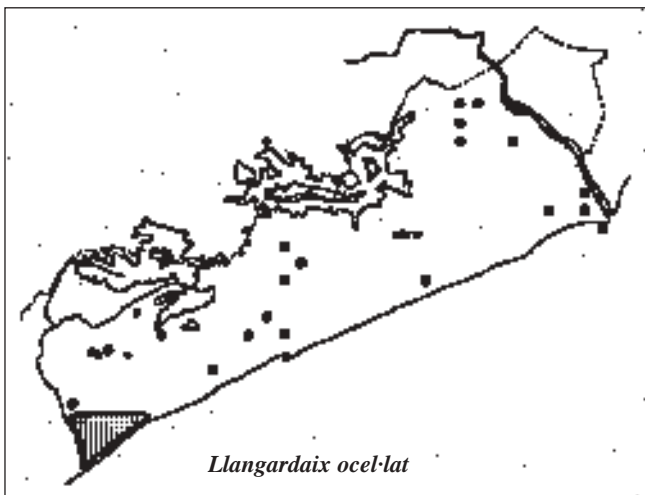
Vidriol (*Anguis fragilis*)

Tot i que les dades són lleugerament més nombroses entre els 0 i els 100 m, el vidriol ha estat trobat fins als 600 m d'altitud, i les observacions es reparteixen d'una manera força equitativa entre els 100 i els 600 m. El fet que les altituds superiors als 400 m siguin escasses a la comarca, indicaria preferència per les localitats elevades. Cal indicar, a més, que els indrets d'altitud inferior a 100 m corresponen a la vall de la Tordera, sector especialment humit. Ha estat trobat en zones d'alzinar mediterrani, boscos de ribera i conreu; en tots els casos era característica l'elevada humitat ambiental.

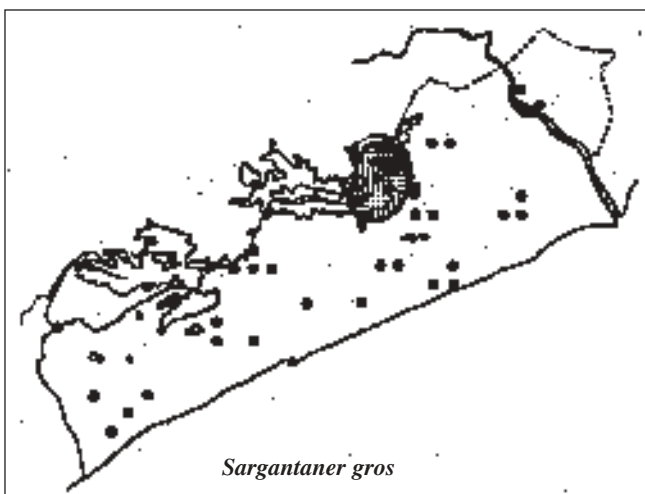
Llangardaix ocel-lat (*Lacerta lepida*)

Es manifesta com una espècie de baixa altitud, amb una relació inversa força clara entre el nombre d'observacions i l'altitud. Són esporàdiques les situades per sobre dels 400 m. Ha estat trobat en brolles, conreu de regadiu, zones ruderals i urbanitzades; apareix esporàdicament en alzinar mediterrani.

Sargantaner gros (*Psammodromus algirus*)

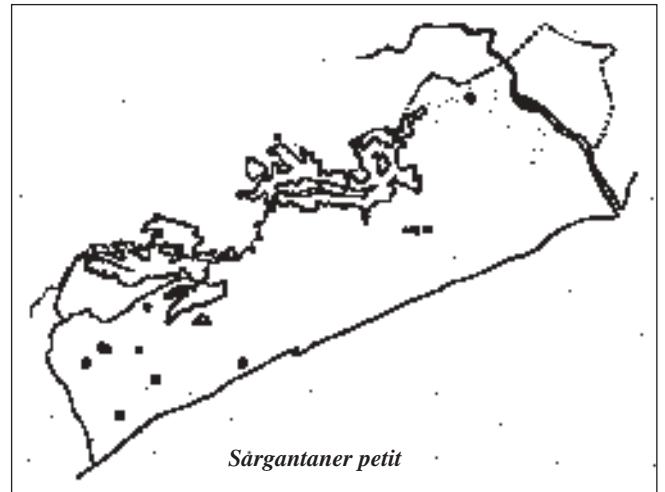
El sargantaner gros es localitza de forma equitativa entre els 0 i els 300 m d'altitud, i són esporàdiques les observacions a

partir d'aquesta cota. Ocupa un ampli ventall de biòtops, però és més freqüent en brolles i, en segon terme, en pinedes, alzinars mediterranis, zones ruderals i prats de gramínies; són esporàdiques les observacions en altres ambients, com conreus de regadiu, vinyes, suredes, erms, rouredes, boscos de ribera i canyars.

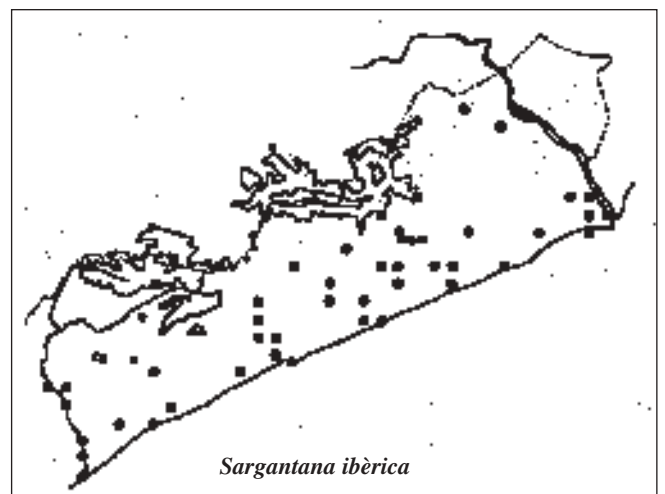
Sargantaner petit (*Psammodromus hispanicus*)

Les referències de sargantaner petit no són nombroses. Es tracta d'un saure que es localitza principalment entre els 0 i els 200 m, tot i que hi ha referències fins als 400 m. S'ha observat principalment en prats de gramínies, brolles i vinyes.

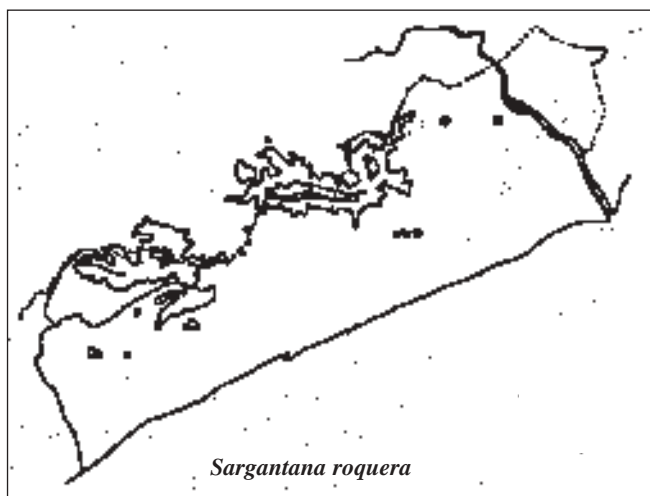
Sargantana ibèrica (*Podarcis hispanica*)

La gran majoria d'observacions se situen per sota dels 100 m. Es troba en ambients molt diversos, i evita només els més frescals i humits; així, la trobem en conreus de regadiu, vinyes, zones ruderals, urbanitzacions, nuclis urbans, canyars, brolles, prats de gramínies, pinedes, etc. Sembla que el factor més lligat a la presència d'aquesta espècie és l'existència de construccions humanes, ja que només es troba esporàdicament en entorns on aquestes són inexistentes.

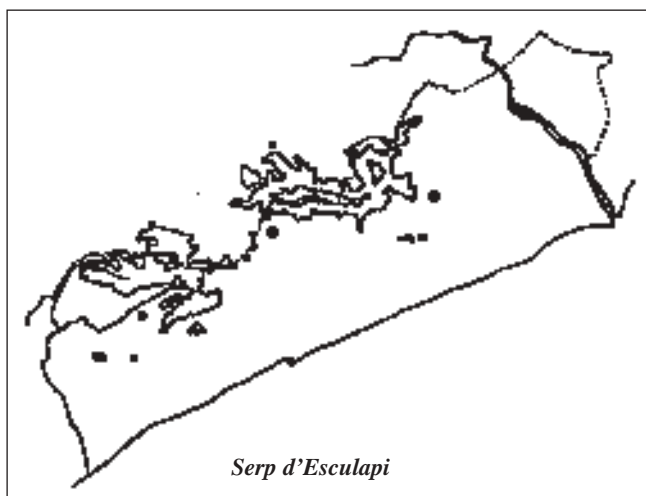

Sargantana roquera (*Podarcis muralis*)

L'espècie s'ha localitzat en poquíssims punts del territori considerat, i sempre per sota dels 50 m. Tenint en compte les tendències centreeuropees de l'espècie, aquest fet no deixa de ser sorprenent. Cal indicar, però, que diversos punts en què ha estat localitzada són indrets d'humitat elevada.

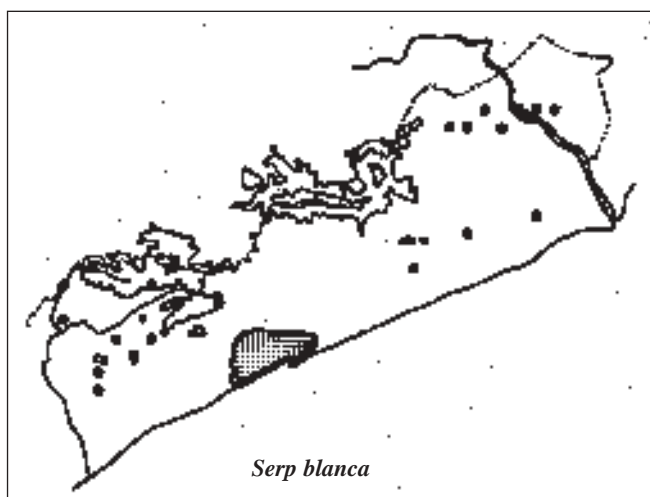
Sargantana roquera

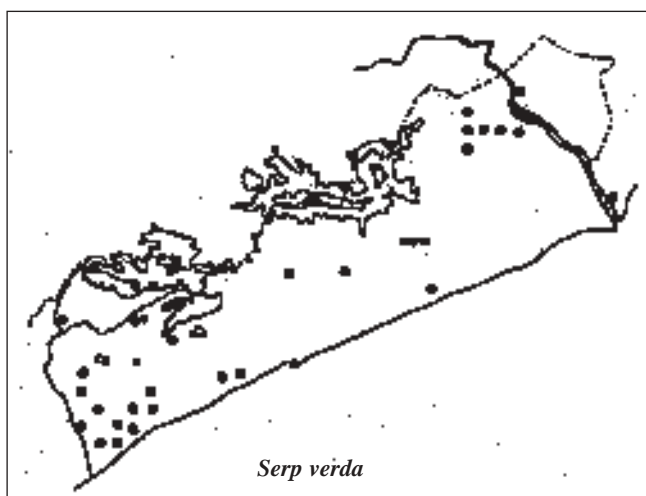
Serp d'Esculapi

Serp blanca (*Elaphe scalaris*)

La serp blanca es troba entre els 0 i els 400 m d'altitud, i són esporàdiques les referències per sobre d'aquesta cota. La major part de dades se situen per sota dels 100 m. Pel que fa als biòtops on es localitza, apareix amb més freqüència en ambients forestals (especialment en l'alzinar mediterrani, tot i que hi ha alguna dada en pinedes i boscos de ribera); s'han efectuat diverses observacions en prats de gramínies i ambients ruderals, brolles i conreus. El buit de dades que es detecta a la zona central de l'àmbit estudiat caldria atribuir-lo a una prospecció deficient.

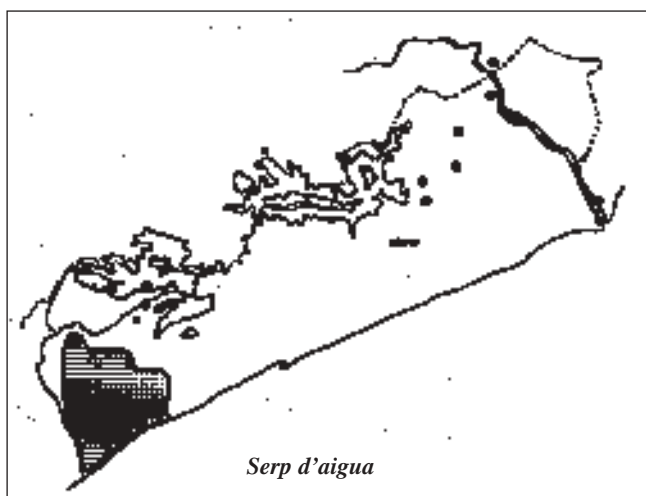
Serp blanca

Serp verda

Serp d'aigua (*Natrix maura*)

Presenta un màxim altitudinal entre els 0 i els 100 m, i són esporàdiques les observacions en altituds superiors, tot i que se n'han fet fins als 600 m. Aquestes baixes altituds s'associen a les localitzacions de la plana, però també a la serralada, en rieres i fons de vall. L'espècie es localitza en rieres, estanys i basses.

Serp d'aigua

Serp d'Esculapi (*Elaphe longissima*)

Hi ha únicament dues observacions d'aquest ofidi a l'àmbit territorial estudiat. L'una correspon a 1986 (Borrell, inèdit), i l'altra a 1990 (J.M. Riera, com. pers.), sense que se n'hagin obtingut més dades posteriorment.

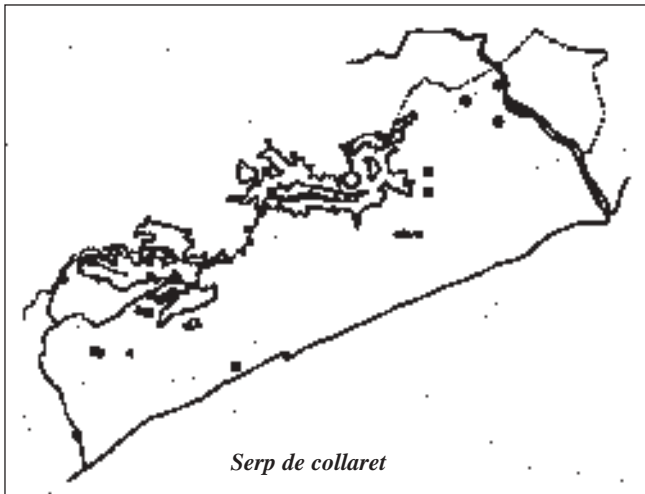
Serp verda (*Malpolon monspessulanus*)

Una gran majoria de les observacions d'aquest ofidi s'han produït per sota dels 200 m d'altitud, en especial per sota dels 100, tot i que hi ha observacions esporàdiques fins als 600 m. Els ambients on s'ha localitzat es corresponen amb els hàbitats termòfils de l'espècie i la seva antropofília: tot i que pot trobar-se en una notable diversitat d'ambients, destaquen clarament per sobre dels altres els conreus, els prats de gramínies i els ambients ruderals.

Serp de collaret (*Natrix natrix*)

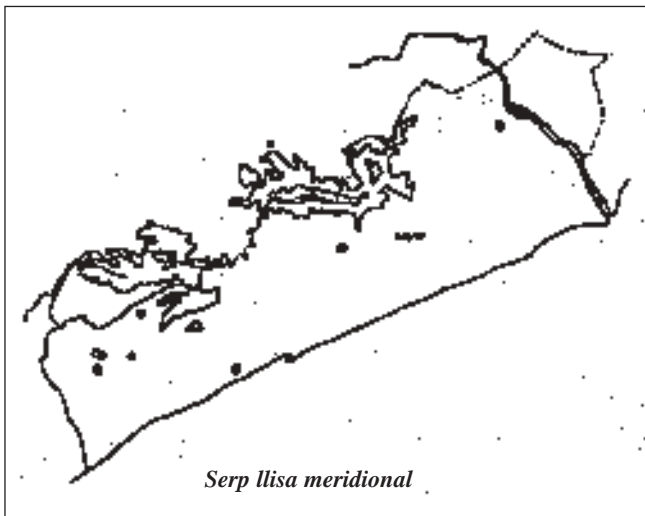
Les observacions de la serp de collaret se situen geogràficament de forma molt similar a les de la serp d'aigua, i el comportament altitudinal coincideix amb el de l'espècie

precedent, si bé no s'han registrat observacions per sobre dels 500 m. Així mateix, coincideixen els biòtops on es localitza.

Serp llisa meridional (*Coronella girondica*)

Les referències d'aquesta espècie són escasses i no permeten descriure'n el comportament pel que fa a la distribució altitudinal ni als biòtops ocupats.

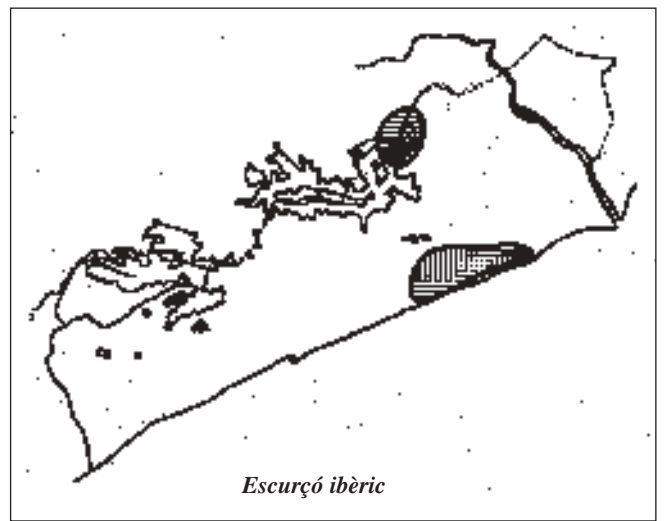

Serp llisa septentrional (*Coronella austriaca*)

L'única dada que es té d'aquesta espècie correspon a una referència inconcreta que Vives Balmaña (1990) recull de les col·leccions existents al Museu de Zoologia de Barcelona i que es localitza en un punt entre Blanes i Tordera.

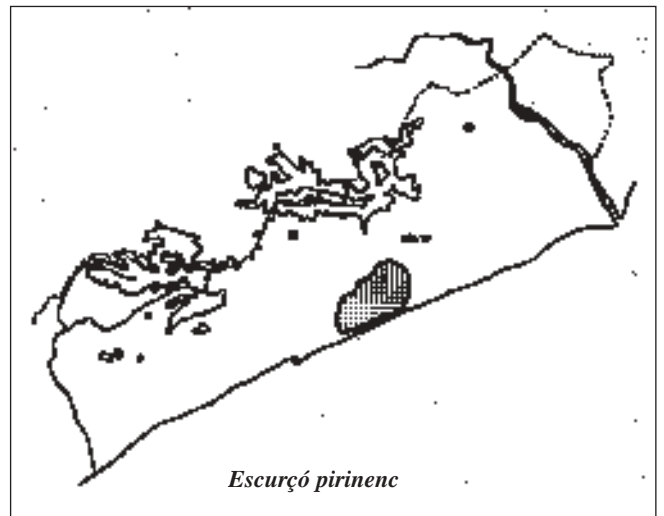
Escurçó pirinenc (*Vipera aspis*)

Es tracta d'una espècie que es troba en expansió a la comarca. Si bé fa unes quantes dècades només es coneixia per una referència de l'any 1975 a les rodalies de Sant Pol de Mar sense gaire precisió geogràfica (González, 1977), els darrers anys s'han produït observacions cada vegada més habituals, i sembla que amb una progressió des de la carena de la serralada cap a cotes més baixes (Campeny i Riera, inèdit). Actualment es localitza des dels 700 m fins per sota dels 100. La gran majoria d'observacions corresponen a zones d'alzinar mediterrani.

Esturçó ibèric (*Vipera latasti*)

Les referències d'esturçó ibèric a la zona estudiada són molt escasses i geogràficament poc concretes. Dues corresponen a les rodalies d'Hortsavinyà (Vives Balmaña, 1990; J. Borrell, com. pers.), i l'altra, a Calella (base de dades de l'*Atlas d'amfibis i rèptils de Catalunya i Andorra*, esmentada per E. Filella).

Bibliografia

Borrell, J. (1987): *Notes sobre l'herpetofauna del terme municipal de Tordera*. 33 p. [inèdit].

Campeny, R. (1996): «Amfibis de la vessant oriental del Montnegre i el Corredor: distribució i primeres dades fenològiques». *I Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Campeny, R. i Riera, J.M. (1991): «Sobre la proliferació de l'esturçó (*Vipera aspis*) al solell del Montnegre i el Corredor». *I Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor* [pòster inèdit].

Giménez, S. i Carbonell, M. (1986): «Primera cita de *Mauremys caspica* (Reptilia, Chelonia), galápagu leproso, en Sant Pol de Mar». *Bulletí de la Societat Catalana d'Ictiologia i Herpetologia*, 2 (1): 7.

- González, D.** (1977): «Notas sobre distribución, morfología y biometría de Viperidae (Reptilia, Ophidia)». *Miscelánea Zoológica*, 4 (1): 241-263.
- Llorente, G.A.; Montori, A.; Santos, X. i Carretero, M.A.** (1995): *Atles dels amfibis i rèptils de Catalunya i Andorra*. Edicions El Brau, 191 pàg.
- Maluquer, J.** (1916): «Nota herpetològica: primera llista de rèptils i amfibis de la fauna de Catalunya». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 16: 55-63.
- Maluquer, J.** (1917): «La secció herpetològica del Museu». A: *Anuari de la Junta de Ciències Naturals de Barcelona*. p. 553-567.
- Mertens, R.** (1925): «Amphibien und Reptilien aus den nördlichen und östlichen Spanien, gesammelt von Dr. F. Haas». *Abh. Senckenb. Naturf. Ges.*, 39 (1): 28-129.
- San Miguel, A.** (1975): «Ficha biológica y mapa de localización de algunas especies acuáticas de vertebrados en el área comprendida entre Barcelona y Gerona». *Zoo, Barcelona*, 4: 15-18.
- Vives Balmaña, M.V.** (1990): *Contribució al coneixement de la fauna herpetològica de Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans, Arxiu de la Secció de Ciències, XCI. 295 p.